

1897 TÜRK-YUNAN SAVAŞI'NIN SERVET-İ FÜNUN VE KOKONUZ-AKBABA GAZETELERİNE YANSIMALARI

Meral DEMİRYÜREK

Özet

Bu çalışma, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın Kıbrıs ve Türkiye basınına yansımalarını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Kıbrıs'ta Türkçe yayın yapan Kokonoz ve Akbaba gazeteleri ile İstanbul'da yayımlanan Servet-i Fünun gazetesi Türk askerlerine ve onların ailelerine maddi ve manevi destek vermiştir. Bu dönemde konuyla ilgili olarak yazılan şiir, hikaye ve makaleler söz konusu yayın organlarında günü gününe yayımlanmıştır. Kıbrıs'taki yazılarda zaman zaman padişahın eleştirilmesi söz konusuysen Servet-i Fünun bundan tamamen kaçınmış ve bütün dikkatini asker yakınlarına yöneltmiştir. Edebiyatın topluma ayna tutması anlayışı doğrultusunda düşünüldüğünde, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın Türk toplumu üzerindeki etkileri, Türk edebiyatının farklı coğrafyalarda benzer birçok ürün vermesine neden olmuştur.

Anahtar kelimeler: 1897 Türk- Yunan Savaşı, Kıbrıs Türk Basını, *Kokonoz, Akbaba, Servet-i Fünun.*

The Reflections of the 1897 Turkish-Greek War on the Servet-i Fünun, Kokonoz and Akbaba Newspapers

Abstract

The aim of this study is to compare and contrast the reflections of the 1897 Turkish-Greek War on the Greek and Turkish Press. Kokonoz and Akbaba newspapers that are published in Cyprus and Servet-i Fünun newspaper that is published in İstanbul have supported the Turkish soldiers and their family both financially and morally. During this period, the poems, the stories and articles written about the war had been published daily in the above mentioned newspapers. While the sultan has been criticized in the newspapers published in Cyprus, Servet-i Fünun published in İstanbul avoided criticizing the sultan and instead preferred to concentrate on the family of the soldiers. From the point of literature's being the reflection of societies, the effects of the 1897 Turkish-Greek War on the Turkish Society is that it enabled the Turkish literature to give products on different locations.

Key words: 1897 Turkish- Greek War, Turkish Cyprus Press, *Kokonoz, Akbaba, Servet-i Fünun.*

Giriş

Edebiyatın meydana gelen kimi olaylardan etkilenmesi ve edebiyatçıların bu doğrultuda eserler vermesi acaba sadece olayın meydana geldiği toplumla sınırlandırılabilir mi? Bu sorunun cevabının “hayır” olduğunu bu makaleyle örneklere çalışacağız.

1897 Türk-Yunan Savaşı Osmanlı Devleti’ne baş kaldırarak bağımsızlığını ilan eden Yunanistan’ın bir kez daha harekete geçerek Girit Adası’nı ele geçirmek istemesi üzerine meydana gelmiştir.

Osmanlı ordusu bu savaşta beklenmedik bir atılım yapmış ve Yunanistan’a emellerini gerçekleştirme sürecinde engel olmuştur. Ancak savaş meydanında kazanan Osmanlı Devleti, Batılı ülkelerin araya girmesiyle masa başında yenilgiye uğratılmıştır. Girit’in yönetimi bağımsız bir valiye bırakılmış, İngiltere de vali olarak bir Yunanlıyı atamıştır. (Shaw, 1983:256-258)

Bugün üzerinden 110 yıl geçmiş olan Türk-Yunan Savaşı, Nisan-Mayıs aylarında meydana gelmiş ve çok kısa sürmüştür. Buna rağmen Türk edebiyatında iz bırakacak olan eserlerin yazılmasına sebep olmuştur. Söz konusu eserlerin yer aldığı ve bu makalede ele alınacak olan yayın organlarından biri Servet-i Fünun gazetesidir. Gazetenin sahibi ve yazarlarından olan Ahmet İhsan Bey’in öncülüğünde konuyla ilgili olarak 1313 tarihli bir “nüsha-i mümtaze” yani özel sayı hazırlanmıştır.

O dönemde İngiliz idaresinde bulunan Kıbrıs Türklerinin yayın organlarından olan Kokonoz ve Akbaba gazeteleri de bu savaşa sığacağı sığacağına yer vermişlerdir. İşte bu çalışmada Servet-i Fünun’un özel sayısı ile Kokonoz ve Akbaba gazetelerine dayanarak savaşın yansımalarını tespit etmeye çalışacağız.

Servet-i Fünun

Servet-i Fünun gazetesi sekizinci yılında mevcut edip kadrosuna bazı ilaveler yaparak şehit çocuklarına, malul ve gazilere yardım sağlayabilmek amacıyla ilk akla gelen yol olan özel sayı çıkarmayı kararlaştırmıştır. Ahmet İhsan Bey, bunun gerekçesini ön sözde şöyle açıklamaktadır: “...*şu emniyye-i hayriyyemizi hız husûle getirmek için varid-i hatır olan ilk vasıtaya tevessül ettik. Bu nüsha işte o teşebbüsümüzün semeresidir...*” (S. *Fünun*, 1313)

Savaş sonrası dönemde yazıldığını ve yayımlandığını yazı sonlarındaki tarihlerden tespit ettiğimiz sayıda, ön sözü saymazsak, toplam 32 eser ve 24 edip yer almaktadır. (S. *Fünun*, 1313) Bunlar sırasıyla şöyledir:

1. İfade-i Mahsus, Ahmet İhsan
2. Benimle İshak, Mihrinisa
3. Askerlik- Osmanlılık, Rezaizade M. Ekrem
4. Hediye-i Sâl, Abdülhak Hâmid
5. Bir Yunan Generalinin Tefekkürat ve Tahayyülatı, Sami Paşazade

Sezai

6. Kırmızı Merkublar, Rezaizade M. Ekrem

7. Bir Şiir-i Siyasi, Mefhari
8. Vasiyet, A. Nadir
9. Yeni Edebiyat-ı Cedide, Menemenlizade Tahir
10. Fırtına, H. Nâzım
11. Osman, Uşşakizade Halid Ziya
12. Kamere Hitap, İsmail Safa
13. Nakiye Hala, Ahmet Hikmet
14. Elhan-ı Şita, Cenab Şehabettin
15. Şiir Hakkında, H. Nâzım
16. Adadan Avdette, Süleyman Nesib
17. Say ve İktisat, Meclis-i Maarif Azasından Hikmet
18. Osmanlılıkta Askerlik, Yaveran-ı Hazret-i Şehriyariden Ali Rıza
19. Makri Köyü ve Müteverrimler, Doktor Bafralı Yanko
20. "Buvadamur"da, Hüseyin Suad
21. Şefkat, H. Nâzım
22. Ayşecik, Siret
23. Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyye, Nijat Ekrem
24. Yakazat-ı Leyliyye, Cenab Şehabettin
25. Milona'dan Geçerken, Rüştü Necdet
26. Ordu-yı Hümayunda Bir Şair, Abdülhak Hâmid
27. Denizde, Mehmet Rauf
28. Bir Buse-i Masum, H. Nâzım
29. Topal, Hüseyin Cahit
30. Ebedi Bir Gece, H. Nâzım
31. Eytam-ı Şühedaya, Cenab Şehabettin
32. Hasan'ın Gazası, Tefvik Fikret
33. Tarihçe-i Meslek, Ahmet İhsan

Yazılan eserlerden 14 tanesi doğrudan savaş ve askerlikle ilgilidir. Söz konusu yazılar şunlardır: Askerlik- Osmanlılık, Bir Yunan Generalinin Tefekkürat ve Tahayyülatı, Kırmızı Merkublar, Vasiyet, Osman, Nakiye Hala, Osmanlılıkta Askerlik, Şefkat, Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyye, Milona'dan Geçerken, Ordu-yı Hümayunda Bir Şair, Topal, Eytam-ı Şühedaya, Hasan'ın Gazası.

Diğer yazı ve şiirler ise, *Servet-i Fünun* döneminin karakteristiğini yansıtan farklı konulardaki eserlerdir. Zaten ön sözdeki açıklamalarında Ahmet İhsan Bey bu durumu şöyle izah etmektedir: "...*Nüsha-i mümtazemiz esasen "Servet-i Fünun" heyet-i daime-i tahririyesiyle gazetemize ihda-yı asar buyuran üdeba-yı kiram tarafından muharrer makalat ve manzumat ile tertip ve tezyin olunarak bilahare varid olan birkaç parça eser-i nefis de bunlara meze ve ilave edilmiştir...*" (S. *Fünun*, 1313)

Görüldüğü gibi *Servet-i Fünun* savaş sonrası hemen harekete geçerek yardım maksatlı “özel sayı” için kolları sıvamıştır. İstanbul’da bütün bu çalışmalar sürerken Kıbrıs Türk basını görevini–maddi yardım maksatlı olmasa da- çoktan yerine getirmiş bulunuyordu. O dönemde yayın hayatına yeni başlamış olan *Kokonoz* gazetesi savaş boyunca yazılar, şiirler yayımlayarak Kıbrıs’tan manevi desteğini ortaya koymuştur.

Kıbrıs’ta savaşın yansımalarını takip edeceğimiz yayın organlarından birincisi, kelime anlamı “yaşlı, ihtiyar kimse” olan *Kokonoz* adlı mizah gazetesi 27 Teşrinisani 1312 (1896) tarihinde çıkmaya başlamıştır. Ahmet Tevfik tarafından çıkarılan gazete Lefkoşa’da Kıbrıs matbaasında basılmakta ve on beş günde bir çarşambaları yayımlanmakta idi. *Kokonoz* 22 sayı yayımlandıktan sonra kapanmış ve bir süre sonra *Akbaba* adıyla yeniden yayımlanmaya başlanmıştır. *Akbaba*’nın da yayın hayatı ancak 23 sayı devam edebilmiştir. 1910 yılında Ahmet Tevfik *Kokonoz*’u yeniden hayata geçirmişse de başarılı olamamış ve 9 sayı sonra o da kapanmıştır. (An, 2002: 77-78)

Kokonoz ve sonrasında *Akbaba* Türk-Yunan Savaşı’na büyük yer ve önem vermiştir. Bu yayının politikasının seçilmesi ve sürdürülmesi büyük bir cesaret gerektiriyordu. Çünkü Ada’daki mevcut İngiliz idaresi ardı ardına ilanlar yayımlayarak İngiltere’nin bitarafılığına hanel gelmemesi için gerekli bütün tedbirleri almıştır. Bu tedbirleri gösteren ilanlardan birincisi 23 Nisan 1897 tarihli 548 numaralı *Ceride-i Resmîye*’dir. Vali Walter J. Sandall adına Arthur Jung’un imzasını taşıyan duyuruda, Osmanlı padişahı ile Yunan kralının savaş hâlinde bulunmasından dolayı Ada üzerinde meydana gelebilecek asayişsizliği önlemek için birtakım tedbirler alınmıştır. Buna göre her ne şekilde olursa olsun toplanma, dernek kurma ya da çeşitli gösteriler düzenlemek kesinlikle yasaktır. Bu yasağa uymayanlar hakkında gerekli cezai önlemler alınmıştır.

11 Mayıs 1897 tarihli ve 552 numaralı *Ceride-i Resmîye*’de ise, çok daha ayrıntılı bir biçimde Kıbrıs yerlilerinin ve burayı vatan edinmiş olanların mutlaka uyması gereken yasaklar bütün ayrıntılarıyla yayımlanmıştır. Buna göre taşradaki savaşa kanun hilafına asker yazılmak, asker yazılmış kimseleri gemiye almak, gemi inşa etmek ve asker taşımak, gemilere savaş için gerekli malzeme temin edilmesine yardımcı olmak kesinlikle yasaktır. Bu yasaklardan herhangi birini işleyenler en ağır şekilde cezalandırılacaklardır.

Savaşın *Kokonoz* ve *Akbaba*’ya Yansımaları

Kokonoz bir mizah gazetesi olmasına rağmen savaş boyunca çok ciddi yayımlar yapmıştır. 2 Nisan 1313 tarihli sayısının birinci sayfasındaki “Ciddi Muhavere” başlıklı yazı bunlardan biridir. *Kokonoz*’a arkadaşı gazete okuyup okumadığını sorar. *Kokonoz* cevaben şöyle der: “...Girit meselesi zuhur edeliden beri yalnız bende değil herkeste gazete okumak hevesi o kadar tezayüd etmiştir ki insan taaccüb eder...” (*Kokonoz*, 1313: 37). *Kokonoz*’a göre, İngiltere Girit’i

Yunanistan'a kaptırmak istememektedir. Öte yandan Yunanların Girit'ten çekilmesiyle ilgili olarak şöyle demektedir: "... şimdi dinle Yunan Girit'ten çıkar hem de bir saatte oralarda nam ü nişanı kalmaz eşkıya fareler gibi deliklerden başlarını bile çıkarmağa muvaffak olamaz... Lakin bunlar nasıl olur biliyor musun?..." (Kokonoz, 1313: 37) Bunlar ancak Batılı devletlerin yalan yanlış yazılar yazan gazetelere kulak tıkamasıyla olacak işlerdir. Soru-cevap şeklinde devam eden uzun söyleşme boyunca, Osmanlı ve Yunan askerinin sayısından, Girit'e Yunan'ın girmesiyle diğer Batılı devletlerin girmesi arasında fark olup olmadığına kadar birçok konuya değinen *Kokonoz* ve hayali arkadaşı konuyu her şeyin yoluna girmesi yönünde bir duayla kapatırlar.

Burada, söz konusu nesir örneklerinden ziyade şiirler üzerinde duracağımızdan bununla ilgili örneklere geçmeden önce şunu belirtmekte yarar görüyoruz: *Kokonoz* bir mizah gazetesinden öte ciddi bir siyasi gazete hüviyetini en azından savaş müddetince sürdürmüştür. Çok sayıda şiir örneğine rastladığımız gazetede dikkati çeken nokta, bütün şiirlerin imzasız yayımlanmış olmasıdır. Gazetenin sahibi olan Ahmet Tevfik, geçmiş yıllarda "Zaman" gazetesinde yazarlık yapmıştır ve bu tecrübesini *Kokonoz*'da kullanarak bütün yazıları kendisi yazmış olabilir. Zaten gazetenin imtiyaz sahibi ve yazarı olarak her sayıda Ahmet Tevfik'in adı geçmektedir. (Kokonoz, 1312: 4)

Doğrudan savaşın ve Türk askerinin kahramanlıklarının anlatıldığı ve başlığı olmayan ilk şiirde şair "biz" ifadesiyle Osmanlı'nın övgüsünü yapmaktadır:

"Osmanlılarız askerimiz şîr-i jiyandır
Şemşîr-i cellatlarının her biri kandır
Savletleri amma ki adüvviye ne yamandır
Ölmek bize meydan-ı vegada ulu şandır
Gaziyiz eğer kalsak ölürsek de şehidiz
Zira iki yüzdenden de bilâ-şüphe sa'îdiz..." (Kokonoz, 1313: 42)

Büyük bir cesaretin eseri olarak karşımıza çıkan kahramanlıkta, vatani için ölen birinin şehitlik mertebesine ulaşacağı inancının izlerini görmekteyiz. Aynı sayıda yer alan ve yine başlığı olmayan bir diğer şiirde ise çok daha açık bir biçimde askerinin zaferi için Allah'a yakarış vardır:

"...
On sekiz bin âlemi var eyleyen sensin yine
Kimin ağıyar ve kimin yar eyleyen sensin yine
Narı İbrahim'e gülzar eyleyen sensin yine
Güldür imanı ve küffarı soldur Allahım medet..." (Kokonoz, 1313: 44)

Kıbrıs'tan ta savaş meydanlarına sesini duyurmak istercesine gür bir söyleyişle *Kokonoz* haykırmaya devam eder. Gittikçe artan büyük bir coşkuyla

ardı ardına şiirler yayımlanır. *Kokonoz*'un Askere Hitabı" başlıklı şiir, şairin samimiyetini ve heyecanını ortaya koyar niteliktedir:

"Ey asker-i nusret eser-i hışm ü celâdet
Enzar-ı ümidin size atf eyledi millet
İşte bu zamandır edecek arz-ı şecaat
İmdat diye hak-i vatan etmede feryat
İmdat edelim biz dahi Allah için imdat..." (*Kokonoz*, 1313: 47)

Bütün şiirlerde hamasi bir hava gözlemlenmektedir. Özellikle askere ve Allah'a olan içten seslenişlerde tek bir gaye vardır, o da Osmanlı yani Türk ordusunun muzaffer olmasıdır. Kıbrıs'ta diğer unsuru oluşturan Rumlara rağmen, açıktan açığa Yunanistan'ı ve dolayısıyla Yunanları hedef alan ifadelere de sıkça yer verilmiştir. İşte onlardan bazıları:

"...
Görün Yunan'ın hâlini
İstemedi kemalini
Nasıl buldu zevalini
Askerleri de kalmadı
Hiç yerleri de kalmadı..." (*Kokonoz*, 1313: 50)

"...
Alınca korkuyu Yunan
Devletlere dedi aman
Kurtarınız beni heman
Kırıldı kolum kanadım
Ortadan kalkıyor âdem..." (*Kokonoz*, 1313: 51)

"...
Bunların katili kimdir
Yunanlılar değil midir?
Avrupa pek iyi bilir
Yunan da eylemez inkâr
İş meydanda apaşikâr..." (*Kokonoz*, 1313: 51)

"...
Allah Allah dedik saldıık
Rast geldiğimize çaldık
Asker de geldi arkadan
Yunanlar kaçtı biz kaldık..." (*Kokonoz*, 1313: 56)
"Yunanlılarınız yok bize kaçmakta mümasil
Gayrıya ne lazım ederiz biz bizi terzîl
Nam almışsınız âlemde şekâvet ile tekmîl..." (*Kokonoz*, 1313: 74)

"Bakınız n'oldu bugünlerde Yunan'ın hâli
Neye uğrattı onu saika-i ef'ali..." (*Akbaba*, 1313: 2)

"Bakın şu Yunanlılara

Taraftarlık satanlara

İane dedi verdiler

Seyr eyleyin kapanlara..." (Akbaba, 1313: 6)

"...

Baktı gördü Yunanlılar

Durmak bilmez Osmanlılar

Bu kılıçları kanlılar

Atina'ya girecekler

Hakkımızı verecekler..." (Kokonoz, 1313: 51)

Bütün bu düşmanlığın doğmasına neden, Girit'le ilgili sorunun dışında Yenişehir, Teselya, Yanya, Tirmova gibi yerlerin Yunanların eline geçmiş olmasıdır. Ancak savaş sonunda dengeler değişmiş Osmanlı ordusu bütün bu yerleri geri almış; hatta Atina'yı alırsa Yunanistan'ın tekrar Osmanlı egemenliğine gireceğinden korkulmaya başlanmıştır.

Kokonoz şiirlerinde sürekli bu yerlerin Türk olduğundan dolayı önemlerini vurgulamıştır:

"Allah giderse bu Teselya elden

Dünyayı yıkar İslam temelden..." (Kokonoz, 1313: 58)

"Dömeke'yi topa tuttuk

Artık ölümü unuttuk

Hamd olsun onu da yuttuk..." (Kokonoz, 1313: 51)

"...

Savaş sonrası yapılan anlaşmalar gereği Teselya'nın geri verilmesi gündeme gelir. Buna çok öfkelenen Kokonoz Türk milletinin duygularına şöyle tercüman olur:

"Alınan yerler verilmez

Teselya'dan da geçilmez..." (Kokonoz, 1313: 51)

"...

Mümkün mü verilsin geri Yunan'a Teselya

Kâil misiniz söyleyin ey millet-i küberâ

Meydan-ı vegayı şüheda eyledi imlâ'

Bir hûn-ı lâl renge boyanmıştı Teselya

Ümit olunur mu geri vermek bunu hâlâ

Var mı buna razı olacak sahib-i vicdan

Razı olanı varsa denir mi ona insan" (Kokonoz, 1313: 59)

Bütün bu karşı koyuşlara rağmen korkulan gerçekleşir. Yapılan barışla Osmanlılar Teselya'dan çıkmaya, Yunanlılar da küçük bir savaş tazminatı ödemenin yanı sıra Müslümanların Osmanlı topraklarına göç etmelerine izin vermeye razı olurlar. (Shaw, 1983: 258)

Kokonoz bu sonucu içine sindiremez. O kadar kan dökülmüş, şehitler verilmişken elde edilen bir yerin geri verilmesi cevaplanamayacak bir soru doğurmuştur zihinlerde: Neden? Çünkü Avrupa devletleri karşısında aciz durumda olan Osmanlı padişahı bu duruma boyun eğmiştir. Sorumlu istibdat yönetimi yani II. Abdülhamit'tir:

“...

Çıkacak yer mi Teselya elden
Bu kadar şanlı şehitler var iken
Size layık mı idi bu hareket
Ne için çıktınız öyle yerden
Ne kazandık? Denilirse asker
(Şu) diye gösterilir mi bir bir
Bu kadar harb ü cidal eylediniz

...

Yenişehir içre kalan müminler
Kime feryat u figan etsinler

...

Bize Allah acısın ey millet
Ölmüşüz çünkü esir-i mihnet
Bizi mahv eyledi bu istibdat
Nerede biz nerede hürriyet

...

Ayağın bastı mı İstanbul'a bak
Sarar etrafını yüz bin alçak

...

Ne sual var ne cevap isterler
Ne muhatap ne hitap isterler

Bab-ı zaptiye karargâhın olur...” (*Akbaba*, 1314 : 71)

Ahmet Tevfik'in çok yoğun Türk-Osmanlı taraftarlığına rağmen, padişaha ve idareye yönelik yukarıdakine benzer ifadeleri başına iş açmış, gazetesi aldığı tepkiler yüzünden kısa ömürlü olduğu gibi İstanbul hükümeti tarafından *Kokonoz*'un Osmanlı Devleti'ne girişi 29 Temmuz 1313 (10 Ağustos 1897) tarihli irade-i seniyye ile yasaklanmıştır. (BOA, İrade-i Husûsi, tarih 1315. Ra. 10, Vesika nu. 116.) Ayrıca Ahmet Tevfik de Osmanlı topraklarına girememiştir. Bütün bu nedenlerden dolayı olsa gerek *Kokonoz* 17 Eylül 1897 tarihli son sayıyla hitam bulmuştur. Onun yerini ve misyonunu 1 Ekim 1897'de çıkmaya başlayan “*Akbaba*” devralmışsa da onun yayın hayatı da çok kısa sürmüştür.

Kıbrıs Türk basınında ilk mizah gazetesi olarak yerini almış olan *Kokonoz* görüldüğü gibi bir yönüyle daha basın tarihi içinde yerini almıştır. O da devrin olaylarına karşı takınmış olduğu kararlı ve gözüpek tutumdur.

Savaşın Servet-i Fünun'a Yansımaları

1897 yılı ele aldığımız Türk-Yunan Savaşı yanında bir açıdan daha önemlidir. O da edebiyatımızda "Servet-i Fünun Edebiyatı" olarak adlandırılan dönemin 1896 yılında başlamış olması nedeniyle yeni bir edebiyat ekolünün söz konusu olmasıdır. *Servet-i Fünun*'un sahibi olan Ahmet İhsan, R. M. Ekrem'in yönlendirmeleriyle gazetesine yeni bir çehre kazandırmaya karar vermiş ve bunun doğal uzantısı olarak gazetede yazar-şair kadrosunun yenilenmesi gündeme gelmiştir. Tevfik Fikret, Cenab Şehabettin, Halid Ziya, Mehmet Rauf gibi isimler gazetenin daimi kadrosunu oluşturmuşlardır.

Aynı günlerde patlak veren Türk-Yunan Savaşı sonrasında muhtaç duruma düşen şehit yakınlarına, malullere ve gazilere değişik çevrelerden değişik şekillerde yardımlar yapılmaya başlanır. *Servet-i Fünun* da bu çabalara bir özel sayı çıkararak katkıda bulunmayı ve elde edilen geliri söz konusu insanlara bağışlamayı kararlaştırır.

Kokonoz'un aksine *Servet-i Fünun* konuyu günü gününe değil, savaş sonrasında ele almıştır. Ayrıca sadece savaşı manen desteklemek değil, bu olaydan mağdur olanlara yardım maksatlı bir çalışma söz konusudur. Yazılarına yer verilen ediplerin büyük bir bölümü ısmarlama olarak yazmışlardır. Bir diğer farklılık ise, *Kokonoz*'da yayımlananların tamamının Ahmet Tevfik'e ait olduğu tahmin edilirken, *Servet-i Fünun*'da yazarların sayısı 24'ü bulmaktadır.

Servet-i Fünun'da yayımlanan yazıların büyük bölümü mensur eserlerdir. Onlardan topluca daha sonra söz edeceğimizi belirttikten sonra özellikle üzerinde duracağımız dört şiire geçmek istiyoruz. Bunlardan birincisi R. Mahmut Ekrem'e ait olan "Kırmızı Merkublar" adlı manzum hikâyedir. On tane beşlikten oluşan "Kırmızı Merkublar" manzum hikâyeye olarak adlandırılabilir. Çünkü şiirde gönüllü olarak askere yazılan Mehmet Onbaşı ile 5 yaşındaki oğlu Zeynel anlatılır. Zeynel cepheye gitmek üzere olan babasının boynuna sıkıca sarılır ve onu bırakmak istemez. Baba ile oğul arasında şu muhavere geçer:

"Unutma kırmızı merkubları.. -Unutmam- Hem

bugün de kal da yarın git.- Bırak çocuk vazgel !

-Unutma kırmızı merkubları.. -Peki.. -Hadi git." (Ekrem, 1313: 33-34)

Mehmet Onbaşı oğluyla vedalaşır ve cepheye gider. Orada çok büyük kahramanlıklar gösterir, ancak kalbine bir kurşun isabet ederek ağır yaralanır. Ölmeden önce gözünün önünde bir çift kırmızı ayakkabı canlanır ve yüreği bu kez başka bir acıyla yanar. Onun şehitlik mertebesine yükseldiği gün, köyde Zeynel ateşlenerek hastalanır. Ve sürekli bir şeyi sayıklar:

"Geleydi kırmızı merkublarım!" (Ekrem, 1313: 35)

Duygusal yönü ağır basan bu şiir, dil olarak oldukça yalındır. Ayrıca okuyucuları, şehit olan askerlerin geride kalan ailelerinin ne olacağı konusunda düşündürmeyi de amaçlamaktadır.

“Kırmızı Merkublar” ile aynı özellikleri gösteren bir diğer manzum hikâye ise, 20 Ağustos 1313 tarihinde A. Nadir (Ali Ekrem) tarafından yazılmış olan “Vasiyet”tir.

“Vasiyet” iki hemşehri asker Çemişkezekli Memiş ile bölük emini Ömer arasındaki diyaloga dayanmaktadır. Köyünden mektup alan Memiş, Ömer’den bu mektubu okumasını ister. Köyle ilgili irili ufaklı bütün ayrıntıyı veren Ömer, Memiş’in köyden ayrılırken hasta olan karısı Emine’yi ısrarla sormasına rağmen cevap vermez. Çünkü Emine ölmüştür. Bunun üzerine Memiş vasiyetini söyler. Buna göre:

“...

Şehit olursa eğer kimse bir şey almayacak;
Ne malı var bu fakirin? Beş on koyun, kösemem;
Biraz ekin, buzağı, kağrı, bir de sazlı dere.
Bu şeylerin birisi arkasında kalmayacak;
Ne var ne yoksa satıp savmalı.. bahasıyla
Emine’ye yakışır bir taş almadır emeli;
Kızıl boya, sarı altın yazıyla süslemeli,
Taşın yüzünde kılıç resmi olmalı mutlak;
Memiş nefer mi ya zabıt mi kim bakıp soracak !
Bir ince süngü yapılsın kılıç değilse bile...

-Bir asmacık dikiversin babam, fidan salsın;
Bi tanecik Eminem gölgesinde hoş kalsın !...” (A. Nadir, 1313: 42-43)

Memiş bütün bu isteklerine bir de köyün imamının Allah rızası için arada bir dua, ilahi okumasını da ekler. Tam köydekilere selam yazılmasına sıra geldiğinde bir boru sesiyle taarruza geçerler. Kahramanca, yiğitçe döğüşen Türk askeri düşmanı uzun bir uğraştan sonra püskürtmeyi başarır. Fakat Memiş de tıpkı diğer şiirdeki Mehmet Onbaşı gibi tam yüreğinden vurulur ve koynuna sakladığı vasiyeti kendini bekleyen eşi Emine’ye götürür.

Şiirin dili kısmen “Kırmızı Merkublar”dan ağırdır. Ancak verilmek istenen mesaj yönünden bakıldığında şairlerin savaşı konu alırken insani boyutu ön plana çıkardıklarını görmekteyiz. Askerler onların gözünde birer robot, birer savaş makinesi değil eşleri, çocuklarıyla mutlu, kendi hâlinde bir hayat yaşarken sırf vatan sevgileri sebebiyle cephelere koşmuş mütevazı insanlardır.

“Vasiyet”e çok benzeyen bir şiir de “Kokonoz”da yayımlanmıştır. “Bir Şehidin Vefatından Evvel Oğluna Bir İki Sözü” başlıklı şiir ölmekte olan bir babanın oğlu Nevzat’ın üzülmemesini istemesiyle başlar:

“Nedir hüznün ciğerparem niçin ağlarsın evladım

Benim bir ıztırabım yok teessüf etme Nevzat'ım

Nevâ-yı bahtiyarânemdir evladım bu feryadım

Teessüf etmem ölsem de iki âlemde dilşadım..." (Kokonoz, 1313: 66)

Geride kalan eşi Zehra ile kızı Esmâ'ya selam eden yaralı asker, oğlundan korkusuz olmasını ister. Vatan ve millet yolunda savaşanların Allah tarafından cennetle ödüllendirildiğini bu sebeple oğlunun da asker olmasını ister:

"...

Zaman-ı ihtizarımdır ciğerparem iyi dinle

Cihanda kesb-i şöhret etmeğe sa'y eyle sa'yinle

Ne bâlîn-i hayat üstünde havf-ı mevt eyle inle

Ne zerre ihtiraz et pençeleşmekten de hasmınla

Sen asker oğlusun câ-yi vega olsun sana makber

Müşerrefdir şehid-i fi-sebil-illah olan asker..." (Kokonoz, 1313: 66)

Son sözü "Allah" olan yaralı asker gözlerini ebediyen yumar ve şehitlik mertebesine yükselir.

Bütün bu hamasi özellikleri Tefkik Fikret'in "Hasan'ın Gazası" şiirinde de görmek mümkündür. Ancak bir fark vardır. Bu farkı şair bir mısra hâlinde özetler. Şöyle ki:

"Kadınlar ağlamayın, cenge her giden ölmez!.." (T. Fikret: 1313: 158)

Şiirdeki hikâyenin kahramanı olan Hasan da tıpkı daha önceki üç şiirin kahramanları gibi çiftinde çubuğunda çalışan sıradan bir köylüdür. Onu bu sıradanlıktan çıkaran vatan sevgisi olur ve gönüllü yazılır. Ayrıca soyunda birçok şehit vardır. Onun diğerlerinden hiçbir eksiği yoktur. Hasan'ın akıbeti Mehmet Onbaşı, Memiş ve Nevzat'ın babasıminkinden farklı olur: O köyüne madalyalı bir gazi olarak dönmüş, böylece şairin savaşa her gidenin ölmeyeceği görüşü de ispatlanmıştır:

"...

Ve bir madalyalı gazi mehabetiyle vakur,

Ağır ağır yürüyor... Nâgehan tevakkufle

Fezaya fırlatıyor bir nigâh-ı pür-şu'le.

Bu şanlı avdeti gûya selamlıyor öteden:

Değirmenin açılan kollarında bir şefkat,

Ağaçların eğilen dallarında bir hürmet!.." (T. Fikret: 1313: 158)

Üzerinde duracağımız son şiir Abdülhak Hâmid'in gazeteye sonradan gönderdiğini dipnottan öğrendiğimiz "Ordu-yı Hümayunda Bir Şair" adlı şiiridir. Burada Türk askerinin kahramanlıklarının yüceltiildiği buna karşılık Yunan'ın nasıl böyle bir savaşa cesaret ettiği yüksek sesle düşünülmektedir:

"...

Şu burçlar o büyük heyetin güvâ gibidir.

Görünmüyor, nereye gitti asker-i Yunan?
 Hurafe miydi aceb nam-ı leşker-i Yunan?
 Nasıl o kavm-i hakîm intihara verdi karar..
 Kabul eder mi bunu akl-ı münkir-i Yunan?..." (A. Hâmid: 1313: 118-119)

Bu mısralarla *Kokonoz*'daki şiirlerde hâkim olan gür ses arasında bir benzerlik vardır. Tıpkı *Kokonoz* ve daha sonra *Akbaba*'da olduğu gibi "Ordu-yı Hümayunda Bir Şair"de de açıktan açığa Yunanların hedef alındığı ve doğrudan onlara seslenildiği görülmektedir. Abdülhak Hâmid, Yunanların tek çarelerinin Osmanlının merhametine sığınmak olduğu kanaatinde:

"...
 Dehâlet et görelim taht-ı âl-i Osman'a
 Eğer bu vechile olmazsanız bugün tâib
 Yarın benim nazarımda olursunuz gaib." (A. Hamid: 1313: 120)

Kokonoz ve *Akbaba* gazetelerinde savaş sonrası alınan yerlerin -özellikle Teselya'nın- geri verilmesi gündeme geldiğinde padişaha karşı bir tepki oluşmuş, örneğin "Teselya'da yaralanan ve Yıldız Hastanesinde yatmakta bulunan "eli kalem tutar bir asker lisanından" şunlar yazılmıştır:

"...
 İstemez millet Teselya kıt'asın terk eylesin
 Kimsenin lakin elinde yok ki bir şey neylesin
 İster izhâr eylesin amma ki korkar söylesin
 Haddi varsa bir kişi bu yolda birkaç söz desin

Birtakım cellatlar hazırdir der insanı yesin
 Ağzını açtırmıyor hainler asla milletin
 Mahv-ı ikdam eyliyorlar şanını bu devletin..." (*Kokonoz*, 1313: 62)

Bu tarz ifadelere yıl sonunda basılmış olmasına rağmen Servet-i Fünun'un özel sayısında rastlamak mümkün değildir. İstanbul'da yayımlanan ve ancak birtakım özel izinlerle gerçekleşebilen bu yardım amaçlı faaliyette yazarların idareyi eleştiren, hatta ima eden yazılar yazmaları II. Abdülhamit'in baskıcı politikası içinde mümkün olamazdı. Bu nedenle yazıların bütününde -özellikle şiir ve hikâyelerde- romantik bir hava hâkimdir. Savaş meydanlarından ziyade savaş gerisinde kalanların yaşadıkları, hissettikleri vurgulanmıştır. Bu şekilde hareket edilmesinde daha önce de belirttiğimiz gibi yazıların yayımlanış amacı da etkili olmuştur.

Servet-i Fünun'da yer alan mensur yazılar hakkında toplu bir değerlendirme yapacağımızı ifade etmiştik. Söz konusu yazılar şunlardır:

"Askerlik- Osmanlılık" (R. M. Ekrem), "Bir Yunan Generalinin Tefekkürat ve Tahayyülatı" (S. Sezai), "Osman" (H. Ziya), "Nakiye Hala" (A.

Hikmet), “Osmanlılıkta Askerlik” (A. Rıza), “Şefkat” (H. Nâzım), Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniye”(N. Ekrem), “Milona'dan Geçerken” (Rüştü Necdet), “Topal” (H. Cahit), “Eytam-ı Şühedaya” (C. Şehabettin).

“Bir Yunan Generalinin Tefekkürat ve Tahayyülatı”, “Osman” ve “Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyye” adlı hikâyelerde savaşın iki farklı tarafı ele alınmıştır. S. Sezai hikâyesinde bir Yunan generalinin hayallerine ve duygularına onun bakış açısıyla yaklaşmıştır. General savaşı kaybeden taraf olarak bütün o karamsar, bezgin ruh hâlini okuyucuya yansıtmaktadır. H. Ziya ise, Osman isimli kahraman Türk askerini âdeta bir sembol olarak kullanmış ve bütün savaş boyunca gösterilen fedakârlıkları Osman'ın kopan koluna rağmen ipi beline sararak topu bırakmamasında özetlemiştir.

Çok genç yaşta ölümüyle babasını ömür boyu sürecektir büyük üzüntülere boğan Nijat Ekrem'in “Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyye” adlı yazısındaki kahramanının adı da Osman'dır. (Bugün ise, Türk askerinin genel adı Mehmet'tir.) Osman savaşa gidebilmek için annesine yalvarır. Daha önce eşini Osmanlı-Rus Savaşı'nda şehit veren kadıncağz biricik oğlunun da babası gibi gidip dönmemesinden korkmaktadır. Ancak oğlunun “...Ben de sana koca bir ad bırakacağım: Şimdiye kadar sana yalnız şehit karısı diyorlardı. Bundan sonra şehit anası da diyecekler.. Bu, az bir şey midir? Bir de anne! Ben babamı görmedim. İstemez misin ki ben de şehit olayım da ona cennette kavuşayım?...” (N. Ekrem: 1313: 108) sözleri karşısında anne bütün direncini yitirir ve oğluna izin verir.

“Nakiye Hala”, “Şefkat” ve “Topal” adlı hikâyelerde ise, savaşın perde arkası tasvir edilmiştir. İlk iki hikâye daha önce şiirleri incelerken söylediğimiz gibi, asker ailelerinin çektiği acıları gözler önüne serer niteliktedir. Nakiye Hala oğullarını ve damadını şehit vermekten dolayı âdeta bir gurur abidesine dönüşmüştür. Bu gururun sadece geride kalanlarda değil gidenlerde de olduğunu Nakiye Hala'nın damadı tarafından söylenen şu dörtlük açıkça göstermektedir:

“Bulmak güzel olmaz mı

Yarın hak divanında

Göğsü al al yaralı

Nişanlı yanında” (A. Hikmet: 1313: 74)

25 Haziran 1313 tarihli “Topal”da ise savaştan dönenlerin karşılaşabilecekleri acı sürprizleri konu edinmiştir Hüseyin Cahit. Hikâyenin kahramanı olan Nail, yakışıklı bir zabıt olarak gittiği savaştan dudağının üstünde yara izi olan ve koltuk değnekleriyle yürüyebilen bir topal olarak döner. Kaybettikleri sadece fiziksel görünümüyle sınırlı kalmaz, sevgilisi Seniha'yı da ebediyen kaybeder. Seniha'nın bir başkasıyla (Nihat'la) evlendiği gece Nail intihar eder.

Servet-i Fünun özel sayısındaki son yazı Cenab Şehabettin'e aittir. Yazar "Eytam-ı Şühedaya" yani şehit çocuklarına seslendiği yazısında 20 yıl öncesine dayanan bir olay anlatır. Bu, Plevne'de savaşıma giden ve hiçbir zaman dönmeyecek olan bir Türk zabitanın oğluluyla vedalaşmasıdır. Geride sekiz yaşındaki oğlunu, üç yaşındaki bir diğer oğlunu, üç aylık kızını ve eşini bırakan bu asker, Cenab Şehabettin'in babasından başkası değildir. Bu nedenle yazar şehit çocuklarının duygularını çok iyi anlamakta ve onlara şöyle seslenmektedir:

"...Ben bundan yirmi sene evvel -bugün sizin olduğunuz gibi, ey aziz kardeşlerim, - bir şehidin yetimi olmuştum; benimki de sizinkiler gibi hayatını barut dumanlarına sarmış, gitmişti. Bugünkü siz yirmi sene evvelki bensiniz; ben sizin bütün hissiyatınızı, bütün ruhunuzu, ruh-ı mecruhunuzu bilirim... Ben o cerihanın bir aşinasıyım. O cerihayı seviniz; o sizin ebedi bir nişan-ı iftiharınızdır.... Herkes size vermek istiyor; ben sizden almak, - âlâmınıza iştirak suretiyle- sizin derdinizden bir kısmını almak istiyorum." (C. Şehabettin: 1313: 148)

Servet-i Fünun gazetesi bu özel sayıdan ne kadar gelir elde etti ve savaş mağdurlarına ne kadar yardımcı olabildi bilemiyoruz. Ancak bir gerçek var ki, o da bu yardım faaliyeti sayesinde Türk edebiyatının seçkin isimleri aynı amaç doğrultusunda bir araya gelmiş ve değerini günümüze kadar muhafaza eden eserler ortaya koymuşlardır.

Sonuç

Bir ülke edebiyatının yönü, çoğu kez o alanda emek veren ediplerin görüşleri doğrultusunda şekillenir. Bu durumda edebiyatın topluma ışık tutması söz konusudur. Fakat kimi durumlarda bunun tersi yaşanır. Toplumdaki bazı olayların edebiyatı etkilediği görülür. İşte biz bu bildiriyle bunu örneklemeye çalıştık. "Edebiyatın topluma değil, toplumun edebiyata yön vermesi nasıl olabilir?" sorusu 1897 Türk-Yunan Savaşı sırasında ve sonrasında iki farklı coğrafyada -Lefkoşa ve İstanbul- verilen edebî ürünlerle cevaplanmıştır.

Kaynakça

- Abdülhak Hâmid, (1313). "Ordu-yı Hümayunda Bir Şair", *Servet-i Fünun* (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- AN, Ahmet (2002). *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ahmet Hikmet, (1313). "Nakiye Hala", *Servet-i Fünun*, (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- Akbaba*, Kıbrıs Matbaası, Lefkoşa 1897-1898, S. 1-23.
- A.Nadir, (1313). "Vasiyet", *Servet-i Fünun* (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- BOA*, İrade-i Husûsi, tarih 1315. Ra. 10, Vesika nu. 116.
- Cenab Şehabettin, (1313). "Eytam-ı Şühedaya", *Servet-i Fünun* (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- Kokonoz*, Zaman Matbaası, Lefkoşa 1896-1897, S. 1-22.
- Nijat Ekrem, (1313). "Osmanlılarda Muhabbet-i Vataniyye", *Servet-i Fünun* (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- R. Mahmut Ekrem, (1313). "Kırmızı Merhublar", *Servet-i Fünun* (nüsha-i mümtaze), İstanbul.
- Servet-i Fünun*, Âlem Matbaası İstanbul 1313.
- SHAW, S. J.- Ezel Kural Shaw, (1983). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C. II., e Yayınları, İstanbul..
- Tevfik Fikret, (1313). "Hasan'ın Gazası", *Servet-i Fünun*, (nüsha-i mümtaze), İstanbul.

